

Economic Opportunities and Challenges of Iran's Membership in BRICS Plus

Roohollah Kohanhoosh Nejad ¹✉, Hossein-Ali Gharib²

1. Corresponding Author, Assistant Professor, Department of West Asian and African Studies, Faculty of World Studies, University of Tehran, Tehran, Iran. E-mail: kohanhoosh@ut.ac.ir
2. Assistant Professor, Islamic Azad University, Tehran Central Branch, Iran. E-mail: gharib1337@gmail.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received: 08 Jan 2024

Received in revised form:
21 Jul 2024

Accepted: 07 Aug 2024

Published online: 30 Dec 2024

Keywords:

Iran,
BRICS plus,
Opportunities,
Threats.

ABSTRACT

The BRICS group, as an emerging economic power, has sought to increase the number of its members and form the BRICS+ coalition, which Iran joined this group from the beginning of 2024. The current research in the theoretical framework of international political economy and using the document analysis method seeks to answer the question, what are the opportunities and challenges facing the Islamic Republic of Iran in joining the BRICS+ group? The hypothesis of the research states that Iran's joining BRICS, in parallel with many opportunities that will be able to be implemented in the foreseeable time horizon, also poses significant threats that it needs to adopt appropriate measures and basic strategies. The findings of the research show that benefiting from the increasing economic power of the BRICS countries and benefiting from alternative financial institutions and systems are considered the most important opportunities. The complexity of the economic integration and cooperation process and the challenge of adjusting trade tariffs are the most important threats facing Iran. Therefore, it is necessary to calculate indicators such as the measurement of comparative advantage, commercial potential, and complementary trade in export and import, which are relevant at the international level, so that the opportunities for Iran's commercial convergence with the BRICS countries are determined and provided to the policy makers for making the necessary decisions. Therefore, it is necessary to adopt realistic, dynamic, comprehensive, and compatible diplomacy with the realities of the country and requires more studies and research in this regard.

Cite this article: Kohanhoosh Nejad, R., Gharib, H.-A. (2024). Economic Opportunities and Challenges of Iran's Membership in BRICS Plus. *International Political Economy Studies*, 7 (2), 117-134. <http://doi.org/10.22126/ipes.2024.10121.1645> (In Persian).

© The Author(s).

DOI: <https://doi.org/10.22126/ipes.2024.10121.1645>

Publisher: Razi University

1. Introduction

The BRICS group, a coalition of five countries: Brazil, Russia, India, China, and South Africa, is emerging as a new power in the global economy. This group, understanding the importance of economic and political cooperation, is striving to strengthen its union as an influential force in the global market. In this regard, the "BRICS Plus" initiative, as a strategy for expanding this alliance, has attracted much attention.

BRICS Plus, to expand the group's membership, provides new opportunities for interaction and cooperation with various countries. The Islamic Republic of Iran, by joining this initiative at the beginning of 2024, has taken an important step towards enhancing its position in the global economy. This membership brings significant advantages that can have a profound impact on Iran's economy and foreign policy.

BRICS member countries, with their dynamic economies, have continuously influenced the global economy. Brazil, Russia, India, and China, as large and growing economies, create unique opportunities for their trading partners. Iran, by joining this group, can benefit from the advantages of these powerful economies and emerge as a key player in global trade.

2. Theoretical framework

In this article, we use the concept of global cities to analyze BRICS. Accordingly, cities like Shanghai, Moscow, Mumbai, Sao Paulo, and Johannesburg can be considered at the center of global capitalism because financial capital and capital-intensive economic activities are highly concentrated in these cities. However, there are peripheral areas within and surrounding these global cities that house significant populations and are still engaged in labor-intensive (as opposed to capital-intensive) economic activities. Therefore, the core-periphery duality no longer separates national territories and instead goes to specific locations, sectors, and industries. In this view, a country can be part of the core but at the same time, depending on the regions and segmentations of the local population and industries, also be part of the periphery. This conceptualization of core-periphery helps us to think about BRICS beyond the nation-state mindset and instead of asking whether BRICS or any of its countries, such as China and India, will challenge the West, we ask whether Shanghai or Mumbai will replace New York or London as the center of global capital.

3. Methodology

This research, using a documentary method and content analysis, attempts to present a comprehensive picture of the current situation and, by identifying opportunities and threats, achieve a deeper and more practical understanding of the subject under study. Such an approach is considered a fundamental step toward scientific and applied research, which can be a solid foundation for future studies and informed decision-making.

4. Findings & discussion

Investment, trade, and access to new markets of BRICS countries are among the advantages that Iran can achieve by joining this group. Interaction with these growing economies will provide new business opportunities for Iranian companies and pave the way for smoother international trade for Iran.

One of the key objectives of BRICS is to establish independent financial and banking institutions separate from Western systems. This is particularly important for countries like Iran, which have been affected by economic sanctions. By joining the BRICS group, Iran can benefit from these financial institutions and reduce obstacles to financial transactions. This will facilitate Iran's trade relations and bring greater economic independence.

Although joining BRICS Plus has significant advantages, it is not without challenges.

One of the most important challenges is the integration of the diverse economies of the member countries. Each BRICS member has its own laws, regulations, and standards, which makes the harmonization and integration of these economic systems difficult. Iran must prepare itself to adapt to this diversity and create the necessary flexibility in its economic system.

In addition, negotiating trade tariffs is another challenge. Reaching an agreement that considers the interests of all BRICS members requires active diplomacy and careful negotiations. Iran must, considering its national interests, propose tariffs that not only contribute to the growth of bilateral trade but also satisfy the other BRICS members.

To maximize the benefits of BRICS Plus membership, Iran can use the following strategies:

Comparative Advantage Analysis: Conducting comprehensive studies and research to identify Iran's comparative advantages in trade with BRICS countries is the first step. Calculating indices such as trade potential, complementary trade, and revealed comparative advantage will help policymakers design effective trade strategies.

Active and Realistic Diplomacy: Iran should establish balanced relations with BRICS members by adopting dynamic and adaptable diplomacy by international conditions. Defending national rights and interests in negotiations, while maintaining friendly relations, is the key to success in this area .

Deep Research: Comprehensive research on the economics and politics of BRICS countries provides a better understanding of the business environment and potential challenges. This research can serve as a guide for policymakers and be used in future decision-making.

Ultimately, Iran's membership in BRICS Plus is considered an exceptional opportunity to strengthen its economy and international presence. By managing challenges and adopting appropriate strategies, Iran can utilize this golden opportunity to improve its position in the global economy and expand its trade relations internationally. This membership is considered a great potential for Iran's sustainable economic growth and development.

دانشگاه رازی

ISSN: 2676-587X

فرصت‌ها و چالش‌های اقتصادی عضویت ایران در گروه بریکس پلاس

روح‌اله کهن‌هوش نژاد^۱ | حسینعلی قریب^۲

۱. نویسنده مسئول، استادیار گروه مطالعات غرب آسیا و آفریقا، دانشکده مطالعات جهان، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: kohanhoosh@ut.ac.ir

۲. استادیار دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز، ایران. رایانامه: gharib1337@gmail.com

چکیده

اطلاعات مقاله

گروه بریکس به‌عنوان یک قدرت نوظهور اقتصادی به‌نبال افزودن تعداد اعضای خود و تشکیل ائتلاف بریکس پلاس بوده که ایران نیز در فهرست پیوستن به گروه مزبور قرار داشت که از ابتدای سال ۲۰۲۴ به این گروه پیوست. پژوهش حاضر در چارچوب نظری اقتصاد سیاسی بین‌المللی و با بهره‌گیری از روش تحلیل اسنادی به‌نبال پاسخگویی به این سؤال است که فرصت‌های و چالش‌های فراروی جمهوری اسلامی ایران در پیوستن به گروه بریکس پلاس کدام‌اند؟ فرضیه پژوهش عنوان می‌کند که پیوستن ایران به بریکس به‌موازات فرصت‌های فراوانی که قابلیت اجرایی شدن در افق زمانی قابل پیش‌بینی خواهد داشت، تهدیدهای قابل توجهی را نیز برای ج.ا.ایران رقم خواهد زد که محتاج اتخاذ تدابیر مناسب و راهبردهای اساسی است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بهره‌مندی از قدرت اقتصادی روزافزون کشورهای بریکس بهره‌مندی از نهادهای و سامانه‌های مالی جایگزین مهم‌ترین فرصت‌ها به‌شمار می‌آیند. پیچیدگی فرایند یکپارچگی و همکاری اقتصادی و چالش تعدیل تعرفه‌های تجاری مهم‌ترین تهدیدهای پیش روی ایران هستند؛ بنابراین لازم است شاخص‌های همچون اندازه‌گیری مزیت نسبی، پتانسیل تجاری و تجارت مکمل در صادرات و واردات که در سطح بین‌الملل مطرح هستند، محاسبه گردد تا فرصت‌های همکاری تجاری ایران با کشورهای گروه بریکس مشخص و برای اخذ تصمیم‌های لازم در اختیار سیاست‌گذار قرار گیرد؛ بنابراین، اتخاذ یک دیپلماسی واقع‌بینانه، پویا، همه‌جانبه و سازگار با واقعیت‌های کشور ضروری بوده و مستلزم مطالعات و پژوهش‌های بیشتر در این خصوص است.

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۱۸

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۴/۳۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۵/۱۷

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۰/۱۰

کلیدواژه‌ها:

ایران،
بریکس پلاس،
فرصت‌ها،
تهدیدها.

استناد: کهن‌هوش نژاد، روح‌اله؛ قریب، حسینعلی (۱۴۰۳). فرصت‌ها و چالش‌های اقتصادی عضویت ایران در گروه بریکس پلاس. مطالعات اقتصاد سیاسی

بین‌الملل، ۷ (۲)، ۱۱۷-۱۳۴. <http://doi.org/10.22126/ipes.2024.10121.1645>

ناشر: دانشگاه رازی

© نویسندگان

DOI: <http://doi.org/10.22126/ipes.2024.10121.1645>

۱. مقدمه

جهان در عصر حاضر شاهد دگرگونی‌های چشم‌گیری در عرصه اقتصاد سیاسی بین‌المللی است که تحولاتی عمیق در ساختار قدرت جهانی ایجاد می‌کند. این تغییرات، ظهور بازیگران جدید و شکل‌گیری ائتلاف‌هایی را رقم زده است که بر تعاملات و توازن قدرت در نظام بین‌الملل تأثیر به‌سزایی دارند. در سال‌های اخیر، قدرت‌های در حال ظهور، به‌ویژه کشورهای گروه بریکس (برزیل، روسیه، هند، چین، آفریقای جنوبی)، نقشی محوری در تحولات اقتصاد جهانی ایفا می‌کنند. این کشورها با حضور پررنگ‌تر در نهادهای بین‌المللی و تأثیرگذاری بر سازمان‌های مالی جهانی، نظم موجود را به چالش کشیده‌اند. افزایش قدرت اقتصادی این کشورها، به‌ویژه در مقایسه با گروه هفت (G7) شامل کشورهای صنعتی پیشرفته، بازتابی از تحول در نظم اقتصاد جهانی است.

ظهور گروه بریکس نه تنها از جنبه اقتصادی، بلکه از منظر ژئوپلیتیک نیز مهم است. این گروه، به‌عنوان ائتلافی از اقتصادهای نوظهور، به تدریج به یک نیروی توازن‌بخش در مذاکرات و سیاست‌های جهانی تبدیل شده است. کشورهای عضو بریکس، با اتخاذ مواضعی مستقل و بعضاً مخالف قدرت‌های غربی، در تلاش‌اند تا نظم جدیدی را در اقتصاد سیاسی بین‌المللی رقم بزنند. موفقیت گروه بریکس در ایجاد یک بلوک اقتصادی قدرتمند، نشان‌دهنده میل به تنوع‌بخشی به ساختارهای جهانی و کاهش سلطه غرب است.

تحولات اخیر در روابط بین‌الملل، به‌ویژه در زمینه جهانی‌سازی، حاکی از چالشی عمیق‌تر است. اقتصاد سیاسی بین‌المللی که به‌طور عمده تحت تأثیر بنیان‌های غربی شکل گرفته بود، اکنون شاهد ظهور بازیگرانی از دیگر مناطق جهان است. این روند، به چالش کشیدن نظم موجود و ایجاد الگوهای جدیدی از تعامل و همکاری را در پی دارد.

پانزدهمین اجلاس گروه بریکس در سال ۲۰۲۳، شاهد یک تحول مهم بود؛ عضویت شش کشور جدید شامل ایران، مصر، اتیوپی، عربستان سعودی، امارات متحده عربی و آرژانتین در گروه بریکس پلاس. این گام، نه تنها عضویت رسمی در گروه را تضمین کرد، بلکه نشان‌دهنده تلاش برای ایجاد ائتلافی گسترده‌تر و تأثیرگذارتر بود. فرایند همگرایی در بریکس پلاس، فرایندی پیچیده و زمان‌بر است، اما هدف آن، ایجاد یک اتحاد قدرتمند برای تغییر موازنه قدرت جهانی و تعدیل اقتصاد مبتنی بر هژمونی غرب است.

ایران، با عضویت در بریکس پلاس از ابتدای سال ۲۰۲۴، فرصتی برای مشارکت در این ائتلاف نوظهور و تأثیرگذاری بر عرصه اقتصاد جهانی به دست آورد. این عضویت، امکان همکاری‌های اقتصادی و سیاسی گسترده‌تری را فراهم می‌کند و می‌تواند منافع مشترک اعضای ائتلاف را در عرصه بین‌المللی تقویت کند.

در مجموع، تحولات اخیر در اقتصاد سیاسی بین‌المللی، از جمله ظهور گروه بریکس و ائتلاف بریکس پلاس، نشان‌دهنده حرکت جهان به سمت یک نظم چندقطبی و تعدیل شده است. این روند، فرصت‌هایی را برای کشورهای در حال توسعه فراهم می‌کند تا نقش خود را در عرصه جهانی تقویت کرده و در شکل‌دهی به آینده اقتصاد و سیاست بین‌الملل مشارکت داشته باشند.

بر اساس مقدمه پیش‌گفته، پرسش اصلی پژوهش این است که فرصت‌های و چالش‌های فراروی جمهوری اسلامی ایران

در پیوستن به گروه بریکس پلاس کدام‌اند؟ بنابراین اهداف پژوهش پیش رو عبارت‌اند از:

- شناسایی فرصت‌های پیوستن ایران به گروه بریکس پلاس

- شناسایی چالش‌های پیوستن ایران به گروه بریکس پلاس

- ارائه توصیه‌های سیاستی

با توجه به پرسش اصلی پژوهش، فرضیه مطالعه حاضر بدین صورت بیان می‌گردد: پیوستن ایران به بریکس به موازات فرصت‌های فراوانی که قابلیت اجرایی شدن در افق زمانی قابل پیش‌بینی خواهد داشت، تهدیدهای قابل توجهی را نیز برای ج.ا. ایران رقم خواهد زد که محتاج اتخاذ تدابیر مناسب و راهبردهای اساسی است.

۲. چارچوب نظری

در سال‌های اخیر، اصطلاحاتی مانند قدرت نوظهور^۱، قدرت در حال رشد^۲، بازار نوظهور^۳، بریکس و غیره از نظر مفهومی به یک معنا به کار می‌روند و به‌عنوان موضوع پژوهش مورد توجه ویژه قرار گرفته‌اند. در واقع، مفهوم قدرت نوظهور نشان‌دهنده آن دسته از قدرت‌های رو به رشد است که قادر به انتقال سلسله‌مراتبی^۴ و رسیدن هسته اصلی در سیاست بین‌الملل و اقتصاد هستند؛ بنابراین به این کشورها به‌عنوان کشوری نگریسته می‌شود که بهبود موقعیتی در توزیع و انباشت ثروت جهانی داشته و آن را به قدرت سیاسی تبدیل می‌کند (Fonseca et al., 2016: 65).

ادبیات مربوط به قدرت‌های نوظهور از نظر ساختار، دامنه بسیار گسترده و متنوع است. در ادبیات اقتصاد سیاسی بین‌المللی (IPE)^۵ و به‌طور کلی، از دیدگاه مکتب لیبرالیسم/ نئولیبرالیسم، برآمدن قدرت‌های نوظهور درون نظم جهانی سرمایه‌داری بوده و خارج از آن نیست و در واقع محصول جانبی نظام موجود است. بر این اساس، بریکس مبتنی بر ادغام در نظام جهانی سرمایه‌داری موجود شکل گرفته و خواهد گرفت. گروه بریکس یک نیروی ضد هژمونی نیست. برآمدن قدرت‌های نوظهور نشان‌دهنده انعطاف‌پذیری نظام موجود برای هم‌سو شدن سایر کشورها، جهش آن‌ها و رسیدن به کشورهای پیشرفته است (Li, 2019: 5)؛ اما در طرح اولیه ارائه‌شده از مفهوم قدرت در حال ظهور در رشته روابط بین‌الملل، کشوری در حال ظهور تعریف شده که افزون بر دارا بودن ویژگی‌های مشخص مادی، واجد رفتار سیاسی اصلاح‌طلبانه در نظم بین‌الملل است که ارزش‌های ضد هژمونی را دنبال می‌کند (Fonseca et al., 2016: 28).

در مقابل، دیدگاه‌های انتقادی اقتصاد سیاسی بین‌المللی^۶ وجود دارد. نظریه نظام‌های جهانی امانوئل والرشتاین^۷ یکی از رویکردهای مهم انتقادی اقتصاد سیاسی بین‌المللی^۸ به‌شمار می‌آید که می‌توان براساس آن بریکس را شناخت و تحلیل نمود. والرشتاین (۲۰۰۴) جهان را به مرکز، شبه‌پیرامونی و پیرامونی تقسیم می‌کند که نشان‌دهنده تقسیم جهانی نیروی کار در اقتصاد سرمایه‌داری جهانی است. اگرچه وی چین را در میان کشورهای شبه‌پیرامونی طبقه‌بندی کرد بود، اما در ادامه جیووانی آریگی^۹ (۲۰۰۸) نشان داد که در قرن ۲۱ ام، مرکز اقتصاد سرمایه‌داری جهانی از ایالات متحده به چین منتقل شده است. والرشتاین از مفهوم ملت-دولت در تحلیل خود استفاده کرده و در نتیجه طبقه‌بندی وی به لحاظ جغرافیایی محصور به قلمروهای ملی بوده است؛ اما با توجه به پیچیدگی‌های اقتصاد جهانی شده امروز، ساسن (۲۰۰۱) طبقه‌بندی والرشتاین را برای شهرهای جهانی مورد استفاده قرار داده زیرا امروزه منابع در شهرهای جهانی مانند نیویورک، لندن، توکیو و شانگهای متمرکز شده است. در نتیجه، شکاف میان شهرهای جهانی و بقیه شهرهای یک کشور، بیش از شکاف میان کشورهاست.

با توجه به چارچوب نظری پیش‌گفته، در نوشتار پیش رو مفهوم شهرهای جهانی را برای تحلیل بریکس به کار می‌گیریم. بر این اساس، شهرهای شانگهای، مسکو، بمبئی، ساو پائولو و ژوهانسبورگ را می‌توان در مرکز سرمایه‌داری جهانی قرار داد زیرا سرمایه مالی و فعالیت‌های اقتصادی سرمایه‌بر به میزان بالایی در این شهرها متمرکز شده است. با این حال، مناطق پیرامونی درون و محاط بر این شهرهای جهانی وجود دارند که جمعیت قابل توجهی را در خود جا داده و همچنان در فعالیت‌های اقتصادی کاربر (در مقابل سرمایه‌بر) مشارکت می‌کنند؛ بنابراین، دوگانه مرکز-پیرامون دیگر قلمروهای ملی را از هم تفکیک نمی‌کند و به سراغ مکان‌ها، بخش‌ها و صنایع خاص می‌رود. در این نگاه، یک کشور می‌تواند بخشی از مرکز باشد اما هم‌زمان، بسته به مناطق و بخش‌بندی‌های جمعیت و صنایع محلی، بخشی از پیرامون نیز باشد. این مفهوم‌سازی از مرکز-پیرامون به ما کمک می‌کند تا درخصوص بریکس فراتر از تفکر ملت-دولت بیندیشیم و به‌جای مطرح کردن این سؤال که آیا بریکس یا

1. emerging power

2. rising power

3. emerging market

4. hierarchical transition

5. International Political Economy

6. critical IPE perspectives

7. Immanuel Wallerstein

8. world-systems theory

9. Giovanni Arrighi

هریک از کشورهای آن نظیر چین و هند، غرب را به چالش خواهند کشید، چین می‌پرسیم که آیا شانگهای یا بمبئی جای نیویورک یا لندن را به‌عنوان مرکز سرمایه جهانی خواهد گرفت.

۳. پیشینه پژوهش

به‌طور کلی مطالعات اندکی در رابطه با ارتباط ایران با گروه بریکس صورت گرفته و مطالعات به‌طور عمده بر ماهیت خود گروه و ارتباط با نظام بین‌الملل صورت گرفته است. در ادامه به اهم نتایج مطالعات صورت گرفته در رابطه با ارتباط ایران با گروه بریکس اشاره می‌گردد:

سعیدی و همکاران (۱۳۹۳) با امکان‌سنجی ایجاد موافقت‌نامه تجارت ترجیحی ایران با کشورهای گروه بریکس به کمک مدل‌ها و شاخص‌های جهانی، چنین نتیجه گرفته‌اند که ایران به‌طور نسبی شرایط لازم برای همگرایی با کشورهای گروه بریکس را دارد. واضح است که این مطالعه به یک بعد پرداخته و به دیگر فرصت‌ها و تهدیدهای پیوستن ایران به بریکس نپرداخته است.

ایزدی و مطهری خوشینانی (۱۳۹۴) معتقدند ایران به‌منظور استفاده از منابع و ظرفیت‌های خود به ارائه تعریفی نو از مناسبات خود براساس معیارهای ارزشی - ایدئولوژیک تقابلی با جهان غرب و نیز در جهت تأمین منافع ملی خویش ارتباط و تعامل با نهاد و سازمانی همچون بریکس را مورد توجه قرار داده است. این مطالعه با توجه به اینکه حدود ۱۰ سال از نگارش آن می‌گذرد، به بررسی ساختار بریکس و چالش‌های فراروی آن پرداخته و چندان به بحث ایران و به طریق اولی ائتلاف بریکس پلاس نپرداخته است.

حسینی و احمدی (۱۳۹۵) با بررسی پیامدهای گسترش گروه بریکس برای امنیت اقتصادی ج.ا. ایران و کشف راهبرد مناسب تعامل ج.ا. ایران براساس آینده پیش روی گروه، چنین نتیجه‌گیری کرده‌اند که وارد شدن ج.ا. ایران در این گروه قدرتمند می‌تواند در رشد و توسعه اقتصادی ج.ا. ایران اثرگذار باشد و منجر به سرمایه‌گذاری‌های بریکس در اقتصاد ج.ا. ایران، ایجاد بازاریابی برای صادرات و واردات ج.ا. ایران و هم‌پیمانان خوبی در مراودات بین‌المللی ج.ا. ایران شود؛ بنابراین، این مقاله بیشتر بر فرصت‌های سرمایه‌گذاری تأکید کرده و متعرض چالش‌ها و تهدیدهای عضویت ایران در بریکس نشده است.

سیفی و خرمشاد (۱۳۹۸) نشان داده‌اند با توجه به رویه و اصول ثابت انقلاب اسلامی مبنی بر عدم وابستگی به قدرت‌های بزرگ، نفی سلطه‌پذیری و سلطه‌جویی، عدالت‌طلبی، عدم وابستگی، حمایت از حق تعیین سرنوشت ملت‌ها و همچنین مخالفت و تلاش گسترده جمهوری اسلامی در نقد و به چالش کشیدن نظم تک‌قطبی امریکا محور، مشاهده می‌گردد همگرایی مشهودی میان اهداف گروه بریکس و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران وجود دارد. هم‌سویی بریکس با جمهوری اسلامی ایران در تلاش برای موازنه سازی نرم در قبال ایالات متحده نقشی اساسی در نگاه ج.ا. ایران برای ارتقای سطح همکاری با بریکس داشته است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، این مطالعه نیز تنها به همگرایی میان اهداف گروه بریکس و سیاست خارجی ج.ا. ایران اشاره و به مسائل اقتصادی و نیز چالش‌ها نپرداخته است.

سیمبر و همکاران (۱۳۹۸) به این نتیجه رسیده‌اند که ظهور بریکس در حوزه‌های سیاسی و اقتصادی فرصت‌هایی بالقوه‌ای برای جمهوری اسلامی ایران دارد و ایران می‌تواند از طریق همکاری‌های نهادین با بریکس و اعضای آن از این مزایا بهره‌مند شوند. این مطالعه نیز حوزه‌های سیاسی و اقتصادی را به‌طور عام مورد توجه قرار داده و بر بهره‌مندی از فرصت‌ها تأکید داشته است.

خرمدندان و همکاران (۱۳۹۹) بیان داشته‌اند که به نظر می‌رسد که بریکس، در آینده نیز قصد دارد تا اعضای جدیدی را به گروه خود اضافه کند و جمهوری اسلامی ایران برای همکاری و تعامل با بریکس نیاز دارد تا این گروه اقتصادی را بیش از پیش تحلیل کند تا در این بین بتواند منافع ملی بیشتری را در رویه این همکاری به دست آورد. نتیجه این مطالعه نشان می‌دهد که نویسندگان پیش‌بینی خوبی نسبت به موضوع پیوستن ایران به گروه بریکس داشته‌اند؛ اما به تحلیل جزئی‌تر فرصت‌های و چالش‌ها به‌ویژه از لحاظ اقتصادی نپرداخته‌اند.

مرزبانی و پلونده (۱۳۹۹) با بررسی چشم‌انداز عضویت ایران در بریکس و تحلیل ظرفیت‌های آن در آینده مناسبات دو طرف، چنین نتیجه‌گیری کرده‌اند که با توجه به سناریوهای آینده بریکس که به‌نبال تبدیل شدن به یک قدرت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و مدنی فراتر از غرب است، عضویت احتمالی ایران در این سازمان می‌تواند ایران را در کنار این قدرت‌های برتر قرار دهد و حرکت به‌سوی توسعه سیاسی-اقتصادی را برای ایران فراهم کند. نتیجه مطالعه نشان می‌دهد که موضوع عضویت ایران به‌صورت عام مورد توجه قرار گرفته و به فرصت‌ها و چالش‌ها به‌ویژه از لحاظ اقتصادی پرداخته نشده است.

منصوری و همکاران (۱۴۰۱) به‌نبال پاسخ به این سؤال بوده‌اند که راهبرد توسعه قدرت‌های نوظهور اقتصادی (بریکس) براساس انطباق نسبی با مراحل رشد اقتصادی نظریه توسعه روستو، بر مبنای چه رویکردی و مؤلفه‌هایی قابل تبیین است و چشم‌انداز آینده آن چیست؟ آن‌ها چنین نتیجه گرفته‌اند که راهبرد توسعه قدرت‌های نوظهور اقتصادی (بریکس) بر مبنای توسعه انسانی نسبی مبتنی بر بهره‌برداری از منابع داخلی، استفاده از فرصت‌های اقتصادی-سیاسی خارجی، هم‌سویی شاخص‌های اقتصادی و انسانی، تحقق افزایش مبادلات تجاری، کاهش وابستگی و نفوذ اقتصادی-سیاسی در امور جهانی قابل تبیین و ارزیابی است و از سیطره اقتصاد لیبرالی، به سمت نظم جدید اقتصادی در حرکت است؛ بنابراین موضوع مطالعه گروه بریکس و راهبردهای اقتصادی آن را به‌طور عام هدف‌گذاری کرده و به ایران نپرداخته است.

با توجه به پیشینه پژوهشی پیش‌گفته، به نظر می‌رسد مقاله حاضر از چند جنبه دارای نوآوری است:

- توجه به الحاق ایران به گروه بریکس پلاس (به‌عنوان یک ائتلاف جدید).

- احصای فرصت‌های اقتصادی پیوستن ایران به بریکس پلاس.

- برشمردن چالش‌های اقتصادی پیوستن ایران به بریکس پلاس.

۴. روش پژوهش

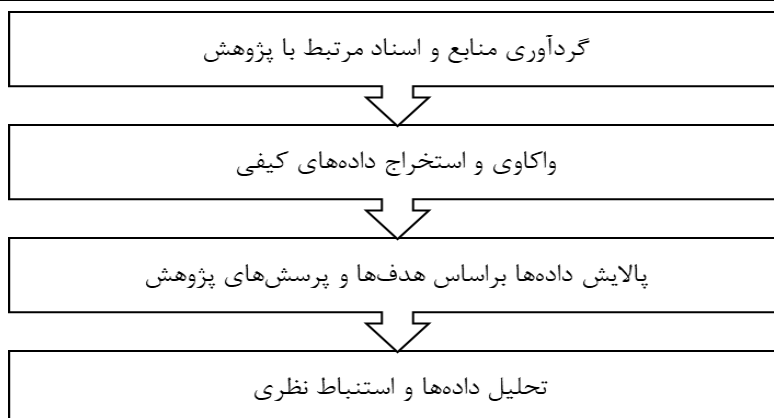
این پژوهش، با هدف بررسی وضعیت موجود و شناسایی جنبه‌های مختلف یک موضوع، رویکردی ترکیبی از روش‌های توصیفی و کاربردی را در پیش گرفته است. از لحاظ توصیفی، مطالعه‌ای جامع و تفصیلی از شرایط فعلی ارائه می‌دهد و تلاش می‌کند تصویری واضح از موضوع مورد بحث به دست دهد. این توصیف شامل جزئیات، آمار و ویژگی‌های مرتبط با موضوع است که درک بهتری از وضعیت موجود را فراهم می‌کند.

از جنبه کاربردی، پژوهش به‌نبال شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهایی است که می‌توانند بر موضوع مورد مطالعه تأثیرگذار باشند. این رویکرد، بینش‌هایی ارزشمند درباره جنبه‌های مثبت و چالش‌برانگیز ارائه می‌دهد و به پژوهشگران و تصمیم‌گیرندگان کمک می‌کند تا راهبردها و اقدامات مناسبی را تدوین کنند.

روش‌شناسی به‌کاررفته در این مقاله، مبتنی بر بررسی و تحلیل اسناد و مدارک معتبر علمی است. روش اسنادی، مستلزم جمع‌آوری و مطالعه دقیق اسنادی است که حاوی اطلاعات غنی و مرتبط با موضوع مورد پژوهش هستند. این اسناد می‌توانند شامل مقالات علمی، گزارش‌های تحقیقاتی، داده‌های آماری، یا هر منبع معتبر دیگری باشند که به درک بهتر پدیده‌های مورد مطالعه کمک می‌کنند.

در این فرایند، پژوهشگران با جستجوی توصیفی و تفسیری، به تحلیل محتوای اسناد می‌پردازند. این تحلیل شامل بررسی دقیق مفاهیم، استدلال‌ها و شواهد موجود در اسناد است تا بتوان داده‌های معتبری برای پاسخگویی به پرسش‌های پژوهش استخراج کرد. این روش، امکان استفاده از منابع متعدد و متنوعی را فراهم می‌کند که در نهایت به غنای محتوا و اعتبار نتایج پژوهش کمک می‌نماید.

در نتیجه، نوشتار پیش رو با استفاده از روش اسنادی و تحلیل محتوا، می‌کوشد تا تصویری جامع از وضعیت موجود ارائه دهد و با شناسایی فرصت‌ها و تهدیدها، به درک عمیق‌تر و کاربردی‌تری از موضوع مورد مطالعه دست یابد. چنین رویکردی، گامی اساسی در راستای پژوهش‌های علمی و کاربردی به‌شمار می‌رود که می‌تواند پایه‌ای محکم برای مطالعات آینده و تصمیم‌گیری‌های آگاهانه باشد.

شکل ۱. (حاجیلو و همکاران، ۱۴۰۲: ۱۲۸)

۵. ماهیت و رویکردهای بریکس

بریکس یک گروه غیررسمی متشکل از کشورهای جمهوری فدرال برزیل، فدراسیون روسیه، جمهوری هند، جمهوری خلق چین و جمهوری آفریقای جنوبی است. ایده ایجاد بریکس را روسیه آغاز کرد. در سال ۲۰۰۶، اولین نشست وزیران بریکس به پیشنهاد رئیس‌جمهور روسیه در حاشیه نشست مجمع عمومی سازمان ملل متحد در نیویورک برگزار شد. در سال ۲۰۰۸، یکتاترینبورگ میزبان نشست وزرای خارجه بریکس به ابتکار روسیه بود. پس از این نشست، بیانیه مشترکی صادر شد که در آن مواضع مشترک درباره موضوعات مهم توسعه جهانی منعکس شد. به ابتکار روسیه در سال ۲۰۰۹، یکتاترینبورگ میزبان اولین نشست بریکس بود.

رهبان بریکس پس از اجلاس بیانیه مشترکی صادر کردند. این سند اهداف بریکس را برای ارتقای گفت‌وگو و همکاری میان کشورها به شیوه‌ای فزاینده، فعال، عمل‌گرا، باز و شفاف بیان می‌کند. بر این اساس، گفت‌وگو و همکاری کشورهای بریکس نه تنها برای خدمت به منافع مشترک اقتصادهای بازار نوظهور و کشورهای درحال توسعه، بلکه برای ساختن جهانی هماهنگ با صلح پایدار و رفاه مشترک مفید است. این سند دیدگاه مشترکی را از راه‌های مقابله با بحران مالی و اقتصادی جهانی ترسیم می‌کند. قدرت اقتصادی رو به رشد کشورهای بریکس، اهمیت آن‌ها به‌عنوان یکی از نیروهای محرکه اصلی توسعه اقتصادی جهانی، جمعیت قابل توجه و منابع طبیعی فراوان، شالوده نفوذ آن‌ها را در صحنه بین‌المللی تشکیل می‌دهد (<https://infobrics.org/page/history-of-brics>).

همان‌طور که اشاره شد، بریکس، یک اتحاد استراتژیک بین پنج کشور قدرتمند از قاره‌های مختلف، شامل برزیل، روسیه، هند، چین و آفریقای جنوبی، شکل گرفته است. این گروه، با وجود تفاوت‌های جغرافیایی، جمعیتی و اقتصادی قابل توجه بین اعضای خود، توانسته به یک نیروی قابل توجه در عرصه جهانی تبدیل شود.

این اتحاد که در ابتدا بیشتر براساس همکاری‌های اقتصادی شکل گرفت، نمایانگر طیف وسیعی از توانمندی‌ها و فرصت‌ها است. هر یک از این کشورها در عرصه‌های مختلف دارای مزیت‌های منحصربه‌فردی هستند: از منابع طبیعی غنی و نیروی کار فراوان تا پیشرفت‌های فناورانه و نفوذ سیاسی. این تنوع، پایه‌ای قوی برای همکاری و رشد متقابل فراهم می‌کند.

یکی از عوامل کلیدی موفقیت بریکس، توانایی آن در کنار گذاشتن اختلافات سیاسی و تمرکز بر منافع مشترک است. اگرچه این کشورها ممکن است در برخی مسائل سیاسی با یکدیگر اختلاف نظر داشته باشند، اما درک کرده‌اند که اتحاد و همکاری منافع بیشتری به همراه دارد. به‌عنوان مثال، آن‌ها در زمینه اصلاحات نهادهای مالی بین‌المللی، افزایش نفوذ و قدرت رأی کشورهای درحال توسعه در مجامع بین‌المللی و تلاش برای ایجاد نظم جهانی عادلانه‌تر همکاری می‌کنند.

از لحاظ اقتصادی، بریکس پتانسیل عظیمی برای رشد و توسعه دارد. این گروه، بازارهای مصرف وسیع، منابع طبیعی غنی و ظرفیت‌های تولیدی چشم‌گیر را در خود جای داده است. همکاری‌های اقتصادی بین اعضای بریکس می‌تواند به تسهیل تجارت، جذب سرمایه‌گذاری و ایجاد فرصت‌های جدید برای رشد و توسعه منجر شود. به‌عنوان مثال، ایجاد بانک توسعه جدید

بریکس، به‌عنوان یک نهاد مالی بین‌المللی، به اعضای این گروه در تأمین مالی پروژه‌های توسعه‌ای و زیرساختی کمک می‌کند. افزون بر این، بریکس در عرصه‌های علمی، فناوری و نوآوری نیز دارای ظرفیت‌های بالایی است. این کشورها در تلاش برای ایجاد همکاری‌های علمی، تبادل دانش و فناوری و توسعه راهکارهای نوآورانه برای چالش‌های جهانی هستند. به‌عنوان مثال، همکاری در زمینه‌های انرژی تجدیدپذیر، هوش مصنوعی و فناوری‌های دیجیتال می‌تواند به پیشرفت‌های چشم‌گیری در این حوزه‌ها بینجامد.

در مجموع، بریکس با وجود فاصله‌های جغرافیایی و تفاوت‌های ظاهری، نشان داده است که می‌توان با شناسایی منافع مشترک و همکاری در زمینه‌های مختلف، به‌عنوان یک بازیگر قدرتمند در عرصه بین‌المللی ظاهر شد. این اتحاد، الگویی از همبستگی و همکاری است که می‌تواند به ایجاد یک نظم جهانی فراگیرتر و منصفانه‌تر کمک کند. اعضای بریکس با استفاده از ظرفیت‌های یکدیگر، می‌توانند بر چالش‌های جهانی فائق آیند و آینده‌ای بهتر را برای خود و جهان رقم بزنند.

۶. ایده بریکس پلاس

در ژوئن ۲۰۲۲، در جریان نشست رهبران بریکس، شی جین پینگ، رئیس‌جمهور چین، بر اهمیت ورود اعضای جدید به بریکس تأکید کرد. در این دیدار آرژانتین و ایران درخواست‌های خود برای پیوستن به گروه بریکس را به‌طور رسمی اعلام کردند (Gouvea & Gutierrez, 2023: 543). عوامل متعددی باعث گسترش گروه بریکس شده که از میان آن‌ها می‌توان به اعمال تحریم‌ها علیه روسیه و چین توسط کشورهای غربی، افزایش تجارت داخلی و سرمایه‌گذاری در بین کشورهای بریکس و درنهایت درخواست سایر کشورها برای پیوستن به این گروه اشاره کرد. افزون بر این، افزودن کشورهای جدیدی که منابع، بازارها و نفوذ ژئوپلیتیکی بیشتر را به این گروه اضافه کنند، برای بریکس حیاتی است (Avdaliani, 2022). رویارویی آشکار کشورهای غربی با روسیه و چین، تمایل بریکس را برای تحکیم اتحادهای اقتصادی و سیاسی خود برای تقویت بیشتر قدرت و نفوذ اقتصادی خود در سطح جهان تسریع کرده است؛ بنابراین، فراتر از سرمایه‌گذاری و وام‌های بانک توسعه جدید بریکس، انتظار می‌رود که گروه بریکس تلاش‌های خود را در زمینه مبادلات تجاری، روابط امنیتی جهانی، مبادلات فرهنگی و صادرات تشدید کند (Gouvea et al., 2021: 21).

افزودن کشورهایی که باعث ارتباط با سایر مناطق دنیا می‌شود، نفوذ اقتصادی جهانی بریکس را به‌طور قابل توجهی گسترش می‌دهد، زیرا همه این اعضای بالقوه در حال حاضر در مناطق خود بسیار تأثیرگذار هستند. کشورهایمانند ایران، عربستان سعودی، نیجریه، مصر، آرژانتین و اندونزی نمونه‌های خوبی هستند. این کشورها قدرت اقتصادی جهانی کشورهای غربی را در حال کاهش می‌بینند و می‌خواهند روابط خود را با کشورهای بریکس که نرخ رشد اقتصادی بسیار بالاتری را تجربه کرده‌اند و همچنین انرژی، غذا و فناوری مورد نیاز آن‌ها را در اختیار دارند، افزون بر این، چین و روسیه در طول دهه‌ها ثابت کرده‌اند که سیاست مداخله در امور داخلی کشورها را ندارند به‌گونه‌ای که با تعدادی از کشورهای جهان مانند کشورهای آسه‌ان^۱ و کشورهای دیگر بسیار موفق عمل کرده‌اند. به نظر می‌رسد گسترش گروه‌های بریکس با سرعتی بالاتر از آنچه درباره سایر بلوک‌های تجاری مانند سازمان همکاری شانگهای^۲ رخ داده است، صورت خواهد گرفت (Peng, 2022).

در سال ۲۰۲۳، ۱۷ کشور برای عضویت در بلوک BRIC درخواست داده‌اند. کشورهایی مانند الجزایر، بنگلادش، مکزیک، سودان، سوریه، سنگال، قزاقستان، ونزوئلا، اندونزی، نیجریه، مصر، ایران، عربستان سعودی، امارات متحده عربی، تایلند، آرژانتین، ترکیه منتظر شرکت در مذاکرات عضویت هستند. واضح است که افزودن شدن این اقتصادها هم‌افزایی‌های جدیدی ایجاد خواهد کرد. تعدادی از این کشورها در قطب‌های اقتصادی و خوشه‌های اقتصادی خود، پیش‌رو هستند (Davis & Zia, 2023). اگر همه کشورهای مذکور به گروه بریکس بپیوندند، بریکس دارای جمعیتی نزدیک به ۴.۲ میلیارد نفر یا نزدیک به ۵۰ درصد از جمعیت جهان، نزدیک به ۴۵ درصد از ذخایر گازی جهان، تولید ناخالص داخلی نزدیک به ۳۰ تریلیون دلار (حدود دو

1. ASEAN

2. Shanghai Cooperation Organization (SCO)

برابر تولید ناخالص داخلی اتحادیه اروپا و بزرگ‌تر از تولید ناخالص آمریکا) خواهد بود (Gouvea & Gutierrez, 2023: 543).

۷. فرصت‌های عضویت ایران در بریکس پلاس

عضویت هر کشور در اتحادیه‌ها و مجامع اقتصادی بین‌المللی، می‌تواند متضمن فرصت‌های فراوانی باشد چراکه حکمرانی اقتصادی باید در فضای رقابتی به فعالیت بپردازد. جمهوری اسلامی ایران به‌ویژه در دهه اخیر، به‌دلیل تحریم‌های ظالمانه از فضای اقتصاد جهانی فاصله گرفته و از این‌رو بنگاه‌های اقتصادی آن از کارایی، بهره‌وری و نوآوری مورد انتظار بهره‌مند نیستند. بازار ۳/۶ میلیارد نفری و وسعت سرزمینی منحصربه‌فرد کشورهای بریکس جدید، برای تمامی اعضا، به‌خصوص ایران دارای فرصت‌های جدید فراوان است. کانون فرصت‌های جدید را می‌توان در حوزه تجارت خارجی جستجو کرد. از جمله فرصت‌های دارای اهمیت برای ایران می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

۷-۱. بهره‌مندی از قدرت اقتصادی روزافزون کشورهای بریکس

در سال ۲۰۲۲، کشورهای بریکس بیش از ۳۲ درصد از تولید ناخالص داخلی اقتصاد جهانی، ۱۸ درصد از تجارت جهانی و ۲۵ درصد از جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی جهانی و نزدیک به ۴۰ درصد از جمعیت جهان را به خود اختصاص دادند (World Bank, 2022). پیش‌بینی می‌شود که سهم بریکس از تولید ناخالص داخلی جهان در سال ۲۰۳۰ به حدود ۵۰ درصد افزایش یابد. گفتنی است که هفت کشور صنعتی جهان موسوم به جی ۷ در حال حاضر حدود ۳۰ درصد تولید ناخالص داخلی جهان (برحسب برابری قدرت خرید) را به خود اختصاص داده‌اند و از این جهت پایین‌تر از بریکس قرار دارند (BRICS TV, 2023).

بریکس به اولین باشگاه چندجانبه غیر غربی و بین‌قاره‌ای تبدیل شده است. این موضوع به‌عنوان یک تجربه منحصربه‌فرد برای گرد هم آوردن کشورهای مختلف که از نظر سیاسی، اقتصادی و فرهنگی تفاوت دارند اما واجد طیفی از دغدغه‌ها و علایق مشترک هستند، مورد تحسین قرار گرفته است (Mishra & Sharma, 2020).

۷-۲. بهره‌برداری از نهادهای و سامانه‌های مالی جایگزین

کشورهای گروه بریکس به‌ویژه چین و روسیه به‌نبال ایجاد درجه‌ای از چندجانبه‌گرایی در نظام اقتصادی، چه در چارچوب مبادلات تجاری و چه درباره سامانه‌های نهادهای مالی و پولی جهانی هستند.

۷-۲-۱. بانک توسعه جدید

کشورهای بریکس بانک توسعه جدید^۱ را با سرمایه اولیه ۵۰ میلیارد دلاری در سال ۲۰۱۴ تأسیس کردند. برخی این بانک را به‌عنوان جایگزینی برای بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول تصور کردند. افزون بر این، یک مکانیسم نقدینگی به نام ترتیبات ذخیره احتیاطی^۲ ایجاد شد از اعضای که مشکلات مالی دارند، حمایت گردد. بانک توسعه جدید و همچنین بانک سرمایه‌گذاری زیربنایی آسیا^۳ به رهبری چین، به ارزش ۱۰۰ میلیارد دلار، گام‌های مهمی در ارائه جایگزین‌های جدید تأمین مالی توسعه برداشته‌اند. بانک توسعه جدید از زمان تأسیس خود بیش از ۳۵ وام زیرساختی به ارزش بالغ بر ۱۰ میلیارد دلار در بسیاری از بخش‌ها، از انرژی‌های تجدیدپذیر گرفته تا حمل‌ونقل، پرداخت کرده است. این بانک همچنین توانسته است به رتبه‌های اعتباری چشم‌گیری دست یابد که مسئله‌ای حیاتی در تضمین توانایی بانک برای افزایش سریع سرمایه است. این بانک در سال ۲۰۱۸، رتبه AA+ را از استاندارد اند پورز^۴ و فیش^۵ در سال ۲۰۱۹ رتبه AAA را از آژانس رتبه‌بندی اعتباری ژاپن دریافت کرد (Ballard, 2020).

این بانک ۱۰ میلیارد دلار برای مبارزه با اپیدمی کرونا اختصاص داد، در حالی که کل مجموعه پروژه‌های سرمایه‌گذاری آن

1. New Development Bank (NDB)
2. Contingent Reserve Arrangement (CRA)
3. Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB)
4. S&P
5. Fitch

در حال حاضر بیش از ۲۰ میلیارد دلار بوده و ۶۲ پروژه بزرگ در کشورهای بریکس در دست اجراست (Klomeghah, 2020). برای بسیاری از کشورهایی که به‌نبال کمک‌های مالی هستند، پیش‌شرط‌های سخت‌گیرانه‌ای که نهادهای تحت سلطه غرب مانند صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی برای اعطای کمک‌های مالی مطرح می‌کنند دیگر قابل پذیرش نبوده و کشورها به‌نبال جایگزین‌هایی برای دریافت وام هستند (Whiteman & Edwards, 2023)؛ بنابراین نهادهای مالی بریکس می‌توانند پاسخگوی این نیاز باشند. این مسئله برای جمهوری اسلامی ایران که تحت تحریم‌های ظالمانه قرار دارد نیز اهمیت دوچندان خواهد داشت.

۲-۲-۷. سامانه‌های پرداخت و انتقال پول

گسترش تجارت بین کشورهای بریکس ابزار اصلی برای تقویت این گروه بوده است. در سال‌های اخیر نیز تمرکز فزاینده‌ای برای جایگزینی دلار در مبادلات و کاهش وابستگی به آن صورت گرفته است. مسئله استفاده از یک ارز واحد در دستور کار بریکس قرار گرفته است تا تراکنش‌های تجاری در انحصار دلار آمریکا باقی نماند. این موضوع تشویق کشورهای عضو به استفاده از ارزهای داخلی مطرح شده است. مسدود کردن دارایی‌های روسیه توسط غرب این امر را به یک اولویت تبدیل کرده و برخی از اعضای بریکس پیش‌تر مکانیسم‌هایی را برای استفاده از ارزهای داخلی ایجاد کرده‌اند. چین در تلاش است تا یوان را جهانی کند و دهلی نو نیز ترتیبات تجاری به رویه هند با ۱۸ کشور را توسعه داده است (Singh, 2023).

یک گام جمعی و شاید بلندپروازانه‌تر به سمت دلارزدایی، سیستم بریکس پی^۱ است که در حال حاضر در حال توسعه است. این یک سیستم پرداخت بدون تماس واحد است که سیستم‌های پرداخت ملی بریکس را با یک پلتفرم ابری یکپارچه برای پرداخت متصل می‌کند. این سیستم از آخرین نوآوری‌های فناوری مالی (فین تک) در کشورهای بریکس برای ادغام سیستم‌های پرداخت منفرد اعضای بریکس استفاده می‌کند. بریکس پی کارت‌های اعتباری یا نقدی شهروندان بریکس را به کیف پول‌های آنلاین متصل می‌کند. سیستم پرداخت بریکس بخشی از تلاش جمعی بریکس برای ایجاد یک سیستم مشترک برای پرداخت‌های خرده‌فروشی و معاملات بین اعضای خود است (BRICS Business Council, 2020: 67)؛ بنابراین ساده‌سازی روش‌های پرداخت و کاهش وابستگی کشورهای بریکس به مؤسسات مالی جهانی وابسته به غرب از طریق ایجاد سامانه نوین پرداخت بریکس پی از فرصت‌های مهم بالقوه پیش روی جمهوری اسلامی ایران است.

۲-۲-۷. سامانه‌های جایگزین سوئیفت

در تلاشی دیگر برای کاهش وابستگی به دلار آمریکا، اعضای بریکس زیرساخت‌های پرداخت جهانی خود را برای تراکنش‌های بین‌المللی ایجاد کرده‌اند که مستقل از دلار آمریکا بوده و می‌توانند جایگزینی برای سوئیفت^۲، شبکه پیام‌رسان پیش‌رو برای تراکنش‌های مالی در سراسر جهان باشند. این مسئله به اعضای بریکس، به‌ویژه آن‌هایی که اغلب مشمول تحریم‌های ایالات متحده هستند، اجازه می‌دهد تا قوانین خود را برای بانکداری و تسویه حساب بین‌المللی ایجاد کنند. افزون بر این، با گسترش زیرساخت‌های مالی جایگزین به سایر کشورها و مناطق، بریکس می‌تواند حمایت بیشتری را برای سیستم خود جلب کند و نفوذ مالی و سیاسی خود را از طریق این سیستم جایگزین افزایش دهد. برخی از اعضای بریکس به‌طور مستقل سازوکارهای پرداخت فرامرزی خود را در سال‌های اخیر توسعه داده‌اند. روسیه و چین جایگزین‌های ملی خود را برای شبکه بانکی جهانی سوئیفت راه‌اندازی کرده و سیستم‌های خود را به بازارهای جهانی معرفی کرده‌اند. توسعه سیستم پرداخت فرامرزی رنمینی در چین در چارچوب ایجاد زیرساخت مالی ابتکار کمربند و جاده و بین‌المللی‌سازی رنمینی صورت گرفت. برای روسیه، ایجاد یک سیستم پرداخت بین‌المللی روبل پاسخ مستقیم دولت به تهدید تشدید تحریم‌های غرب از زمان بحران اوکراین در سال ۲۰۱۴ بود (Hamilton, 2019). جمهوری اسلامی ایران که به‌دلیل تحریم‌ها از دسترسی به سوئیفت محروم است، می‌تواند از این فرصت استفاده کند.

1. BRICS Pay
2. SWIFT

۸. چالش‌های عضویت ایران در بریکس پلاس

۸-۱. پیچیدگی فرایند یکپارچگی و همکاری اقتصادی

ادغام ایران در چارچوب اقتصادی بریکس ممکن است چالش‌هایی را از نظر هم‌سویی با سیاست‌های اقتصادی، سیستم‌های نظارتی و شیوه‌های تجاری با اعضای موجود بریکس ایجاد کند. تضمین هماهنگی و سازگاری در زمینه‌هایی مانند گمرک، تعرفه‌ها و مقررات سرمایه‌گذاری می‌تواند فرایند پیچیده‌ای باشد (اتاق بازرگانی، ۱۴۰۲: ۲۶) که این مسئله نیازمند بررسی و امان نظر بیشتر است.

۸-۲. چالش تعدیل تعرفه‌های تجاری

توافق‌نامه تجاری بریکس، یک پیمان مهم و تأثیرگذار در عرصه تجارت جهانی است که در سال ۲۰۱۵ توسط کشورهای عضو این گروه به امضا رسید. این توافق‌نامه، با هدف تقویت روابط تجاری و اقتصادی میان پنج کشور قدرتمند در حال توسعه، یعنی برزیل، روسیه، هند، چین و آفریقای جنوبی، شکل گرفت. هدف اصلی توافق‌نامه بریکس، کاهش موانع تعرفه‌ای و غیر تعرفه‌ای در تجارت بین این کشورها است. این موانع شامل تعرفه‌های بالا، محدودیت‌های واردات و مقررات پیچیده تجاری می‌شود که بر جریان آزاد کالاها و خدمات تأثیرگذار است.

با برداشتن یا کاهش این موانع، کشورهای عضو بریکس می‌توانند مبادلات تجاری خود را گسترش داده و به بازارهای یکدیگر دسترسی آسان‌تری داشته باشند. این توافق‌نامه، موضوعات متنوعی را دربر می‌گیرد. از جمله مهم‌ترین موارد می‌توان به کاهش یا حذف تعرفه‌های گمرکی بر روی کالاهای صنعتی، محصولات کشاورزی و کالاهای مصرفی اشاره کرد. همچنین، تسهیل در روند صدور مجوزها و استانداردهای فنی و همکاری در زمینه‌های گمرکی و ترانزیت کالا، از دیگر جنبه‌های مورد توجه در این توافق است. این اقدامات به منظور ایجاد یک محیط تجاری شفاف‌تر و کارآمدتر صورت می‌پذیرد.

توافق‌نامه تجاری بریکس، به‌عنوان یک نقطه عطف در تاریخ اقتصادی این کشورها به‌شمار می‌آید، زیرا برای اولین بار، تلاش جمعی گسترده‌ای برای یکپارچه‌سازی اقتصادهای این قدرت‌های نوظهور صورت گرفته است. با وجود اینکه روند تصویب این توافق‌نامه در برخی از کشورهای عضو به طول انجامیده، اما همچنان اهمیت و تأثیر بالقوه آن بر اقتصاد منطقه و جهان قابل توجه است. اجرای این توافق‌نامه می‌تواند به ایجاد یک بازار وسیع و یکپارچه بین کشورهای بریکس منجر شود که مزایای متعددی از جمله افزایش حجم تجارت، کاهش هزینه‌های مبادلات و درنهایت، بهبود رفاه اقتصادی مردم این کشورها را به همراه خواهد داشت.

این توافق، همچنین می‌تواند به‌عنوان الگویی برای سایر کشورها در ایجاد اتحادهای منطقه‌ای و تقویت همکاری‌های اقتصادی مورد توجه قرار گیرد. لازم به ذکر است که توافق‌نامه تجاری بریکس، تنها به کاهش موانع تجاری محدود نمی‌شود، بلکه زمینه‌های همکاری در حوزه‌های دیگر مانند سرمایه‌گذاری، فناوری و تبادلات فرهنگی را نیز فراهم می‌کند. این امر، به تقویت روابط همه‌جانبه و پایدار بین این کشورها کمک خواهد کرد. در مجموع، توافق‌نامه تجاری بریکس، گامی مهم در جهت تحکیم روابط و منافع مشترک این کشورها به‌شمار می‌رود و انتظار می‌رود با اجرایی شدن آن، شاهد تحولات مثبت و چشم‌گیری در عرصه تجارت و اقتصاد منطقه‌ای و جهانی باشیم (اتاق بازرگانی، ۱۴۰۲: ۱۶).

تعدیل تعرفه‌های تجاری ابزاری استراتژیک در سیاست‌های تجاری هر کشوری به‌شمار می‌رود و می‌تواند تأثیرات قابل توجهی بر اقتصاد ملی داشته باشد. در این بین، کشورهایی که توانسته‌اند مزیت‌های رقابتی در عرصه‌های مختلف ایجاد کنند، از تعدیل تعرفه‌ها به‌عنوان کاتالیزوری برای توسعه صادرات بهره می‌گیرند. این رویکرد، نه تنها به افزایش درآمدهای ارزی کشور کمک می‌کند، بلکه به ایجاد اشتغال و رونق تولید داخلی نیز می‌انجامد.

درباره کشوری مانند جمهوری اسلامی ایران، شرایط می‌تواند متفاوت باشد. ایران در دهه گذشته با چالش‌های متعددی در زمینه تحریم‌های اقتصادی مواجه بوده است که این موضوع، فضای تجارت خارجی را تحت تأثیر قرار داده است. تحریم‌های ظالمانه، موانعی را در مسیر مبادلات تجاری ایران با کشورهای دیگر ایجاد کرده و فرایند صادرات و واردات را پیچیده‌تر نموده

است.

در چنین شرایطی، تعدیل تعرفه‌های تجاری ممکن است نتایج دوگانه‌ای به همراه داشته باشد. از یک‌سو، کاهش تعرفه‌ها برای برخی کالاها وارداتی می‌تواند به افزایش رقابت‌پذیری تولیدات داخلی و بهبود کیفیت محصولات منجر شود؛ اما از سوی دیگر، در صورتی که این تعدیل‌ها با برنامه‌ریزی دقیق و در نظر گرفتن شرایط خاص کشور همراه نباشد، ممکن است به ضرر اقتصاد ملی تمام شود.^۱

ج. ا. ایران با وجود تحریم‌ها، ممکن است ناگزیر به تعدیل تعرفه‌ها برای جذب سرمایه‌گذاران و شرکای تجاری جدید باشد. این امر می‌تواند به باز شدن برخی بازارها و ایجاد فرصت‌های تجاری جدید منجر شود؛ اما در عین حال، خطر از دست دادن بازارهای موجود و عدم دسترسی به بازارهای هدف در کشورهای تحریم‌کننده نیز وجود دارد. در نتیجه، رقابت در بازارهای بین‌المللی برای ایران دشوارتر خواهد شد و ممکن است کشور نتواند از مزایای تعدیل تعرفه‌ها به‌طور کامل بهره‌مند گردد. عدم تعادل در مبادلات تجاری و عدم دسترسی به بازارهای جهانی، می‌تواند فشار مضاعفی بر بنگاه‌های اقتصادی ایران وارد کند. این بنگاه‌ها ممکن است با کاهش تقاضا برای محصولات خود مواجه شوند و حفظ بازار داخلی نیز در شرایط رقابتی دشوارتر گردد. در نتیجه، تهدید حیات بنگاه‌ها و در نهایت تضعیف بخش تولید و صنعت کشور، از پیامدهای احتمالی این روند است.

برای جلوگیری از این روند منفی، لازم است سیاست‌های تجاری هوشمندانه‌ای اتخاذ شود. متنوع‌سازی بازارهای هدف، توسعه روابط تجاری با کشورهای غیر تحریم‌کننده و حمایت از تولیدکنندگان داخلی برای افزایش کیفیت و رقابت‌پذیری محصولات، از راهکارهایی است که می‌تواند کشور را در مسیر توسعه صادرات و کاهش آسیب‌پذیری اقتصادی یاری رساند. در این مسیر، حفظ تعادل بین تعدیل تعرفه‌ها و حمایت از تولید داخلی، کلید موفقیت خواهد بود؛ بنابراین عضویت در گروه بریکس، به‌موازات فرصت‌های فراوانی که قابلیت اجرایی شدن در افق زمانی قابل پیش‌بینی خواهد داشت، تهدیدهای قابل توجهی را نیز برای ج. ا. ایران رقم خواهد زد که محتاج اتخاذ تدابیر مناسب و راهبردهای اساسی است.

۹. نتیجه‌گیری

گروه بریکس، متشکل از کشورهای برزیل، روسیه، هند، چین و آفریقای جنوبی، به‌عنوان یک ائتلاف اقتصادی قدرتمند در سطح جهانی ظهور کرده است. این کشورها با درک اهمیت فزاینده اقتصاد در عرصه سیاست بین‌الملل، تلاش می‌کنند تا موازنه‌ای جدید در مقابل سلطه سیستم سیاسی-امنیتی غرب ایجاد کنند. با توجه به این رویکرد، جمهوری اسلامی ایران نیز در سال ۲۰۲۴ ائتلاف جدید شکل گرفته به نام بریکس پلاس پیوسته که می‌تواند آینده روابط بین‌الملل و اقتصاد جهانی را تحت تأثیر قرار دهد.

پیوستن به گروه بریکس، فرصت‌های بی‌شماری را برای ایران به ارمغان می‌آورد. یکی از مهم‌ترین مزایا، بهره‌مندی از قدرت اقتصادی روزافزون اعضای گروه است. کشورهای بریکس دارای اقتصادهای بزرگ و در حال رشد هستند که می‌توانند فرصت‌های سرمایه‌گذاری و تجاری ارزشمندی را برای ایران فراهم کنند. به‌ویژه در شرایط فعلی که ایران با چالش‌های تحریم‌های بین‌المللی مواجه است، دسترسی به بازارها و شرکای تجاری جدید می‌تواند راه‌حل‌های جایگزین و فرصت‌های اقتصادی نوینی را ارائه دهد.

افزون بر این، کشورهای بریکس دارای نهادها و سامانه‌های مالی مستقل و قدرتمندی هستند که می‌توانند جایگزین مناسبی برای سیستم‌های تحت کنترل غرب باشند. ایران می‌تواند از این نهادهای مالی برای تسهیل مبادلات تجاری و پرداخت‌های بین‌المللی خود استفاده کند و به این ترتیب، وابستگی خود را به سیستم‌های مالی غربی کاهش دهد. این امر

۱. برای مثال می‌توان به کاهش چشم‌گیر تعرفه‌های تجاری در بخش نساجی و پوشاک بین ایران و ترکیه در دهه قبل اشاره کرد. براساس توافق یادشده، کشور ترکیه با مزیت‌سازی‌های فراوان که در بخش نساجی و پوشاک به‌عمل آورده، توانست برای بنگاه‌های تولیدی و تجاری خود فرصت‌سازی‌های فراوان داشته باشد؛ اما ایران در مقابل دچار چالش‌های فراوان شد. در این خصوص گزارش‌های خبری متعددی وجود دارد؛ برای نمونه نگاه کنید به: khabaronline.ir/xdSQz

می‌تواند به‌ویژه در زمینه دور زدن تحریم‌ها و تسهیل مبادلات مالی در دوران تحریم، بسیار راهگشا باشد. هرچند پیوستن به گروه بریکس مزایای چشم‌گیری دارد، اما بدون چالش و تهدید نیست. یکی از مهم‌ترین چالش‌ها، هماهنگی و انطباق سیاست‌ها و نظام‌های اقتصادی ایران با اعضای گروه بریکس است. ایران ممکن است در زمینه‌های مختلف از جمله سیاست‌های اقتصادی، نظارتی و تجاری با سایر اعضا تفاوت‌هایی داشته باشد که این امر می‌تواند به چالش‌هایی در روند یکپارچه‌سازی منجر شود.

برای مثال، تعدیل تعرفه‌های تجاری یکی از مسائل مهمی است که نیازمند بررسی دقیق است. ایران باید استراتژی مناسبی را اتخاذ کند تا از تبدیل شدن به بازاری صرف برای کالاهای کشورهای بریکس جلوگیری کند. محاسبه شاخص‌های اقتصادی مانند مزیت نسبی، پتانسیل تجاری و تجارت مکمل می‌تواند به شناسایی فرصت‌های همگرایی تجاری کمک کند. این شاخص‌ها نشان می‌دهند که ایران در کدام حوزه‌های تجاری می‌تواند با کشورهای بریکس همکاری داشته باشد و از کدام فرصت‌ها برای بهبود صادرات و واردات خود بهره‌برد.

افزون بر این، پیوستن به بریکس پلاس، نیازمند دیپلماسی هوشمندانه و واقع‌بینانه‌ای است. ایران باید در نظر داشته باشد که انعقاد موافقت‌نامه تجارت آزاد با کشورهای بریکس، نیازمند درک عمیق واقعیت‌های اقتصادی و سیاسی هر دو طرف است. مطالعات دقیق و همه‌جانبه در زمینه‌های مختلف از جمله اقتصاد، تجارت و سیاست بین‌الملل می‌تواند به تصمیم‌گیری‌های آگاهانه‌تر در این زمینه کمک کند.

در مجموع، پیوستن ایران به گروه بریکس و بریکس پلاس، فرصت‌های ارزشمندی را برای تقویت اقتصاد و کاهش انزوای بین‌المللی ایران فراهم می‌کند. با این حال، بهره‌مندی از این فرصت‌ها مستلزم درک عمیق چالش‌ها و تهدیدها و اتخاذ رویکردی پویا و سازگار با واقعیت‌های موجود است. مطالعات دقیق و همکاری نزدیک بین نهادهای پژوهشی و سیاست‌گذاران می‌تواند به ایران در بهره‌برداری مؤثر از این فرصت‌ها و مواجهه هوشمندانه با چالش‌های احتمالی کمک شایانی کند.

منابع

- ایزدی، جهانبخش؛ مطهری خوشینانی، مصطفی (۱۳۹۴). ائتلاف ناتمام بریکس و نسبت آن با جمهوری اسلامی ایران. *فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل*، ۸ (۳۱)، ۴۱-۶۸. https://prb.ctb.iau.ir/article_516819.html
- حاجیلو، محمدحسین؛ اسحاقی، فاخته؛ محمدی، رضا (۱۴۰۲). بین‌المللی شدن آموزش عالی: فرصت‌ها و تهدیدها. *نامه آموزش عالی*، ۱۶ (۶۱)، ۱۲۱-۱۴۰. doi: 20.1001.1.20084617.1402.16.61.6.2
- حسینی، سید شمس‌الدین؛ احمدی، حسین (۱۳۹۵). فرصت‌ها و تهدیدهای گسترش گروه بریکس برای امنیت اقتصادی ج.ا. ایران و راهبرد مناسب در قبال آن. *فصلنامه اقتصاد دفاع و توسعه پایدار*، ۱ (۲)، ۴۹-۹۰. doi: 20.1001.1.25382454.1395.1.2
- 2.2
- خبرگزاری خیر آنلاین، چگونه واردات پوشاک از ترکیه در ۳ سال ۲۸ برابر شد. khabaronline.ir/xdSQZ
- خردمندان، آرزو؛ یوسفی، بهرام؛ شهبانی، روح‌اله؛ جلال‌پور، شیوا (۱۳۹۹). عضویت جمهوری اسلامی در بریکس؛ محدودیت‌ها و فرصت‌ها. *فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)*، ۱۰ (۴۰)، ۱۰۷-۱۱۸. doi: 20.1001.1.22286462.1399.10.4.7.4
- سعیدی، رضا؛ سعیدی، خلیل؛ دهقانی، علی (۱۳۹۳). امکان‌سنجی ایجاد موافقت‌نامه تجارت ترجیحی ایران با کشورهای گروه بریکس. *فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی*، ۲۲ (۶۹)، ۱۰۷-۱۳۰. <http://qjerp.ir/article-1-679-fa.html>
- سیفی، عبدالرضا؛ خرمشاد، محمدباقر (۱۳۹۸). بریکس و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران. *فصلنامه علمی تحقیقات سیاسی و بین‌المللی*، ۱۱ (۴۰)، ۳۶-۵۳. doi: 10.30495/pir.2019.668890
- سیمبر، رضا؛ رضاپور، دانیال؛ فاضلی، سامان (۱۳۹۸). فرصت‌های ایران در قبال نقش‌آفرینی گروه بریکس در نظام بین‌الملل چندقطبی. *سیاست‌های راهبردی و کلان*، ۷ (ویژه‌نامه سال ۱۳۹۸)، ۱۶۴-۱۸۸. doi: 10.30507/jmsp.2020.102465
- مرزبانی، فروزان؛ پلونده، حسین (۱۳۹۹). چشم‌انداز عضویت ایران در بریکس و تحلیل ظرفیت‌های آن در آینده مناسبات دو طرف. *نشریه پژوهش ملل*، ۶ (۶۱)، ۷-۲۹.
- منصوری، میلاد؛ ترابی، محمد؛ حیدرپور، ماشاله (۱۴۰۱). تحلیل راهبرد توسعه اقتصادی قدرت‌های نوظهور اقتصادی گروه بریکس،

چشم‌انداز آینده. سیاست جهانی، ۱۱ (۱)، ۱۰۷-۱۳۷. doi: 10.22124/wp.2022.17457.2589

References

- Avdaliani, E. (2022). *China's BRICS Expansion Plans*. *China Observers*. <https://www.chinaobservers.eu>
- Ballard, B. (2020). *Failure to welcome new members could render the BRICS association irrelevant – here's why*. <https://www.worldfinance.com/strategy/failure-to-welcome-new-members-could-render-the-brics-association-irrelevant-heres-why>
- BRICS TV (2023). <https://tvbrics.com/en/news/brics-contributes-more-to-world-gdp-than-g7>
- Davis, J., & Zia, D. (2023). How Mexico's Admission to BRICS Could Impact National Security. *Strike Source*. <https://www.strikesource.com/>
- Fonseca, P. C. D., Paes, L. D. O., & Cunha, A. M. (2016). The concept of emerging power in international politics and economy. *Brazilian Journal of Political Economy*, 36, 46-69. doi: 10.1590/0101-31572016v36n01a04
- Gouvea, R., & Gutierrez, M. (2023). BRICS Plus. *A New Global Economic Paradigm in the Making? Modern Economy*, 14, 539-550. doi: 10.4236/me.2023.145029.
- Gouvea, R., Kapelianis, D., & Li, S. (2021). Fostering Intra-BRICS Trade and Investment: The Increasing Role of China in Brazil's and South Africa's Economy. *Thunderbird International Business Review*, 62, 17-26. doi: 10.1002/tie.22098.
- Hajilo, M. H., Es'haqi, F., & Mohammadi, R. (2023). Internationalization of Higher Education: Opportunities and Threats. *Higher Education Letter*, 16 (61), 121-140. doi: 20.1001.1.20084617.1402.16.61.6.2 (In Persian).
- Hosseini, S. Sh., & Ahmadi, H. (2016). Opportunities and Threats of BRICS Expansion for the Economic Security of the I.R. of Iran and the Appropriate Strategy Towards it. *Journal of Defense Economics and Sustainable Development*, 1 (2), 49-90. doi: 20.1001.1.25382454.1395.1.2.2.2 (In Persian).
- <https://infobrics.org/page/history-of-brics>
- Khabar Online News Agency. *how clothing imports from Turkey increased 28 times in 3 years*. khabaronline.ir/xdSQz (In Persian).
- Kheradmandan, A., Yousefi, B., Shahabi, R., & Jalalpour, Sh. (2020). Islamic Republic Membership in BRICS; Limitations and Opportunities. *Geography Journal (Regional Planning)*, 10 (40), 107-118. doi: 20.1001.1.22286462.1399.10.4.7.4 (In Persian).
- Klomegah, K. K. (2020). *BRICS 2020: Achievements and Future Challenges – OpEd*. <https://www.eurasiareview.com/18112020-brics-2020-chievements-and-future-challenges-oped>
- Li, X. (2019). The international political economy of the BRICS in a changing world order: attitudes and actualities. In X. Li (Ed.). *The International Political Economy of the BRICS* (pp.1-17). doi: 10.4324/9780429507946-1
- Mansouri, M., Torabi, M., & Heydarpour, M. (2022). Analysis of the Economic Development Strategy of the Emerging Economic Powers of the BRICS Group, Future Outlook. *World Politics*, 11 (1), 107-127. doi: 10.22124/wp.2022.17457.2589 (In Persian).
- Marzbani, F., & Palvandeh, H. (2020) Prospects of Iran's Membership in BRICS and Analysis of its Capacities in Future Bilateral Relations. *Nations Research Journal*, 6 (61), 7-29. (In Persian).
- Mishra, R., & Sharma, R. K. (2020). *Taking down BRICS*. <https://indianexpress.com/article/opinion/taking-down-brics-6483623>
- Peng, N. (2022). *Great Power Conflict Fuels BRICS Expansion Push*. *The Diplomat*. <https://www.thediplomat.com>
- Saeedi, R., Saeedi Kh., & Dehghani, A. (2014). Feasibility Study of Establishing a Preferential Trade Agreement between Iran and BRICS Countries. *Journal of Economic Research and Policies*, 22 (69), 107-130 (In Persian).
- Seifi, A., & Khorramshad, M. B. (2019). BRICS and the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran. *Scientific Journal of Political and International Research*, 11(40), 36-53. doi: 10.30495/pir.2019.668890 (In Persian).
- Simber, R., Rezapour, D., & Fazeli, S. (2019). Iran's Opportunities Regarding the Role of the BRICS

- Group in the Multipolar International System. *Macro and Strategic Policies*, 7 (Special Issue 2019), 164-188. doi: 10.30507/jmsp.2020.102465 (In Persian).
- Singh, S. (2023). *BRICS expanding opportunities to influence global governance*. <https://asiatimes.com/2023/05/brics-expanding-opportunities-to-influence-global-governance>
- Whiteman, A., & Edwards, R. (2023). *Robert, BRICS Sees Strength In Numbers As It Envisions A Multipolar World Order – Analysis*. <https://www.eurasiareview.com/03062023-brics-sees-strength-in-numbers-as-it-envisions-a-multipolar-world-order-analysis>
- World Bank (2022). *Global Economic Prospects. The World Bank*. <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>
- Yazdi, J., & Khoshinan Mottahari, M. (2015). The Unfinished BRICS Coalition and its Relationship with the Islamic Republic of Iran. *Journal of International Relations Studies*, 8 (31), 41-68. https://prb.ctb.iau.ir/article_516819.html (In Persian).